ARHIEPISCOPIA ARADULUI

PROTOPOPIATUL SEBIȘ

PAROHIA DEZNA

A. ISTORICUL COMUNITĂȚII PAROHIALE

Localitatea Dezna (în maghiară: *Dézna*) se află situată în Depresiunea Ineu-Gurahonţ, la poalele Munţilor Codru-Moma, la confluenţa râului Moneasa cu râul Sebiş, la o distanță de 92 de km față de municipiul Arad.

Trecutul localității este strâns legat de cel al cetății care i-a dat numele. Potrivit unei legende, denumirea ar deriva din numele regelui dac Decebal. Primele documente scrise care atestă existenţa cetăţii datează din anul 1318.

Inima unui cnezat românesc din secolului al XIII-lea, cetatea Deznei a făcut parte în secolului al XVI-lea din sistemul de apărare a vestului Transilvaniei. După stăpânirea otomanilor (între anii 1574-1596), intră în posesia lui Gaşpar Kornis, susținător al lui Mihai Viteazul, între anii1599-1601. Ulterior este donată de către principele Gabriel Bethlen, lui Marcu-Cercel Vodă în anul 1619, pentru a fi recucerită de către otomani în 1658. O legendă povestește despre o tănără fată, care destinată fiind haremului unui șef militar, a ales să dea foc depozitului de pulbere[1].

Economia este una predominant agrară, principalele ocupații ale localnicilor fiind cultivarea pământului, creșterea animalelor și prelucrarea lemnului.

Istoricul comunității parohiale este legat atât de vechimea cetății existente aici cât și de vechea biserică – monument istoric, datată spre sfârșitul secolului XIV[2].

În curtea bisericii se găsesc două troițe: una de piatră- monument istoric, și una ridicată în cinstea eroilor căzuți pe aceste locuri.

După revoluţie, întrucât lăcaşul de cult era neâncăpător, credincioşii împreună cu preotul paroh Ioja Beni au început demersurile pentru ridicarea unui nou lăcaş de cult, a cărei piatră de temelie a fost pusă în anul 1995 de către Episcopul Aradului Dr. Timotei Seviciu, lucrările la noul lăcaș, construit din cărămidă, evoluând cu dificultate, datorită lipsei de fonduri.

B. ISTORICUL BISERICICII PAROHIALE

---

[1] Academ. Cornelia Bodea, Monografia Deznei, de la primele dibuiri pâna la caderea în ruina, 1937, p. 23

[2] Pr. Dr. Vasile Pop, http://ziarullumina.ro/o-veche-biserica-isi-spune-povestea-83029.html

Data edificării bisericii monument istoric cu hramul„Pogorârea Sfântului Duh” din Dezna nu este precizată, însă formele arhitecturale și cercetările arheologice o așează cu aproximație la sfârșitul secolului al XIV-lea.

În faza inițială biserica a funcționat cu un plan alcătuit dintr-o navă dreptunghiulară cu contraforturi la colțurile din vest și un altar prevăzut de asemenea cu contraforturi de colț, prezentând pe latura de nord și un contrafort amplasat asimetric, cu rol de întărire a zidului respectiv. Prezența contraforturilor, surprinse de săpăturile arheologice, evidențiază că biserica a fost construită în adoua jumătate a sec. XVI, în perioada de tranziție de la roman la gotic, ele fiind specifice acestei perioade.

Momentul înălțării bisericii este datat și de descoperirea unei necropole, suprapusă și nu tăiată de fundația bisericii. Necropola este aferentă unui alt edificiu de cult care ar fi putut fi construit din lemn sau zid, însă în acest ultim caz la o distanță mai mare de cimitir.

Din inventarul unui mormânt face parte o monedă emisă de Carol Robert de Anjou datată din 1332, dată care devine „*terminus post quem*” pentru ridicarea bisericii – a doua jumătate a sec. XIV.

Biserica a cunoscut faze de construcţie şi în secolele XV-XVII. La sfârșitul secolului al XV-lea au fost dărâmate în întregime zidurile în elevație și biserica a fost reconstruită pe fundațiile cele vechi din sec. XIV, renunțându-se numai la contrafortul asimetric de pe latura de nord. În etapa a treia s-a construit în interiorul bisericii un amvon legat cu un zid așezat în fața altarului.

În anul 1769, în urma demolării laturii de vest și a dublării fațadei cu un nou zid, decalat către vest cu cca. 1 m, s-au dărâmat cele 4 contraforturi de la colț, de la navă și de la altar. Data acestor transformări, este săpată cu litere chirilice într-un fragment de curce, refolosită ca material de construcție în tasarea noului zid de sud al navei. Tot atunci s-a deschis și ușa de pe latura de nord.

În anul 1850, nava a fost prelungită spre vest cu o nouă încăpere, cuprinzând un turn clopotniță înglobat în interior, iar comunicarea cu vechea navă a fost realizată prin desfacerea pe toată lățimea zidului de vest refăcut în anul 1760.

Privită în ansamblu, biserica din Dezna se încadrează în categoria sintezelor romano-gotice ale mediului transilvănean și care a rezultat din împământenirea în mediul provincial al tradițiilor romanice și gotice, preluate de arhitectura bisericilor de sat apusene prin multiple etape de transmitere cu implicația permanentelor adaptări la tradițiile constructive locale.

Se poate spune că biserica a fost ridicată de un castelan roman al cetății regale. Nu poate fi exclusă nici posibilitatea ridicării ei de către însăși comunitatea românească folosind privilegiile acordate apărătorilorcetății sau chiar avantajele ce decurgeau din regimul relativ privilegiat al oamenilor cetății.

ARHITECTURA. (PLAN, DIMENSIUNI, MATERIALE DE CONSTRUCȚII)

Biserica este construită din piatră, având formă de navă, iconostasul bisericii și tavanul fiind de lemn pe care să găsesc urme străvechi de pictură. Biserica este acoperită cu țiglă, iar turnul, în care se găsesc 2 clopote, cu tablă.

PICTURA

În interiorul bisericii pot fi văzute vestigiile unui ansamblu pictural odinioară în întregime, dar desele intervenții ale creicnioșilor au acoperit aproape în întregime ansamblul.

Bolta altarului are reprezentată scena încoronării Fecioarei Maria de către Sfânta Treime, înscrisă în medalion şi încadrată de cei patru Evanghelişti, care la rândul lor sunt încadraţi în chenare dreptunghiulare. Atât medalioanele, cât şi Evangheliştii sunt încadraţi de un decor de vrejuri vegetale.

Pe pereţii naosului, la baza boltei semicilindrice, sunt reprezentate 12 scene din viaţa Mântuitorului, dar din cauza stării avansate de degradare nu se poate distinge decât scena Răstignirii Domnului între doi tâlhari (peretele de nord, în dreptul uşii). Deasupra corului, în formă semicirculară, este reprezentată Maica Domnului împreună cu Sf. Apostoli. Mai întâlnim motive decorative vegetale redate într-o stilizare pur populară, simbolizând în aceste interioare pictate prezenţa naturii. Pictura este executată direct pe tencuiala atât a bolţii, cât şi a naosului.

Iconostasul este din lemn şi are o pictură ce se desfăşoară în trei registre suprapuse. În primul registru, situat în partea superioară, este reprezentată Sfânta Treime, încadrată de doi prooroci, iar în partea secundară, alţi patru prooroci, doi de o parte, doi de cealaltă. În mijlocul celui de-al doilea registru este reprezentată Răstignirea Domnului Iisus Hristos, încadrat de Maica Domnului (dreapta) şi Sf. Ioan Botezătorul (stânga). Deasupra braţului orizontal al crucii este reprezentarea antropomorfă a soarelui (dreapta) şi luna (stânga). De o parte şi de alta a Răstignirii se aflã reprezentaţi câte trei prooroci. În fundal se vede cetatea Ierusalimului. În al treilea registru sunt reprezentaţi cei 12 Apostoli aşezaţi sub arcade şi încadrând un Iisus Învăţător în odăjdii arhiereşti. Pe uşile împărăteşti sunt reprezentaţi Sf. Evanghelişti, iar pe cele diaconeşti, Sf. Arhanghel Gavriil (stânga) şi Sf. Arhanghel Mihail (dreapta). Iconostasul este pictat în întregime pe pânză de cânepă şi

lipită pe scânduri. Pictura bolţii semicilindrice a naosului este executată pe scândură şi pe pânză de cânepă folosită la acoperirea golurilor ce despart scândurile.

Au existat trei faze de execuţie a picturii bisericii. Cea mai veche pictură este cea de pe pereţii naosului şi bolta altarului, ce poate data din secolul al XVII-lea, sau poate mai veche. Pictura iconostasului şi cea de pe fundalul corului pot fi din perioada renovării din 1769 şi se aseamănă mult în concepţie şi stil cu pictura iconostasului de la biserica de lemn din Groşeni, datorată zugravului David de la Curtea de Argeş, care a activat şi în părţile de sud ale Bihorului. Bolta semicilindrică a naosului a putut fi pictată în prima jumătate a secolului al XIX-lea, executată eventual odată cu reparaţiile şi modificările realizate în acea perioadă[3].

OBIECTE VECHI DE CULT, MANSUCRISE, CĂRȚI VECHI

Deși este monument istoric, biserica din Dezna nu mai deține obiecte vechi de cult, manuscrise sau cărți vechi de cult, cele existente fiind predate în trecut Arhiepiscopiei Aradului.

ȘIRUL PREOȚILOR PAROHI

Cel mai vechi preot cunoscut la biserica din Dezna este Teodor Popovici (1767) din Dezna. În 1791 întâlnim ca preot pe Mihai Popovici, întâlnit și în 1801. Din 1797 funcționează un al doilea preot – Constantin Rubenovici de la Honțișor. În 1815- Costa Petru funcționa ca și capelan, în 1824 era propus spre hirotonie ca diacon – învățătorul Ioan Onaga din Dezna- fiul preotului din Rănușa. În 1826, preotul Paul Beldea, din cauza unei boli cere ca înlocuitor pe fiul său în vârstă de 25 ani care cunoștea limba română, limba latină și maghiară. În jurul anilor 1834-1835 parohia era vacantă. Abia în anul 1837 este transferat în postul de paroh la Dezna-capelanul Miletie Faur din Iosășel. La 22 ianuarie 1848, postul de capelan era vacant. Se cerea protopopului să comunice din timp posturile vacante. În 1886 preot numit era Zaharia Milion care se pare că a slujit până în 1921. Următorul preot începând cu 6 august 1921 până în 1957 a fost Cornel Bodea.

La lungul șir al preoților ce au slujit în această biserică străveche se adaugă: Pr. Vesa Cornel, Vesa Pavel, Ioja Beni și din anul 2000 până în prezent Bătrân Radu.

C. CIMITIRUL

Biserica deține un cimitir parohial în care nu sunt înhumate personalități bisericești și laice demne de menționat.

D. ACTIVITĂȚI CULTURALE ȘI FILANTROPICE ÎN TRECUT

---

[3] Pr. Dr. Vasile Pop, http://ziarullumina.ro/o-veche-biserica-isi-spune-povestea-83029.html

În cadrul parohiei a funcționat o școală confesională, iar întrucât în localitate funcționează din anul 1981 Spitalul de Recuperare Neuromotorie „Dr.Corneliu Bârsan” a fost acordată neâncetat asistență religioasă bolnavilor cu deficiențe neuromotorii și de locomoție sosiți aici în vederea recuperării.

E. PROFILUL ACTUAL AL PAROHIEI

La nivel parohial se desfășoară activități culturale cu tinerii în vederea pregătirii unor evenimente cu caracter religios și laic, acțiuni filantropice în vederea ajutorării familiilor și persoanelor defavorizate din cuprinsul parohiei, acțiuni de asistență religioasă pentru bolnavii parohiei și pentru cei sosiți la Spitalul de Recuperare Neuromotorie din localitate, acțiuni în vederea continuuării și finalizării lucrărilor de construcție la noua biserică, acțiuni de catehizare cu tinerii parohiei în conformitate cu prevederile Patriarhiei Române.

DATE DE CONTACT PAROHIE: (localitatea Dezna, str. Salcâmului nr. 2, jud. Arad, hramul:„Pogorârea Duhului Sfânt”.

Parohia nu deține nr. de telefon, site și email

BIBLIOGRAFIE

Academ. Cornelia Bodea, Monografia Deznei, de la primele dibuiri pâna la căderea în ruină, 1937

Pr. Dr. Vasile Pop, http://ziarullumina.ro/o-veche-biserica-isi-spune-povestea-83029.html

Pr. Dr. Vasile Pop, http://ziarullumina.ro/o-veche-biserica-isi-spune-povestea-83029.html